

KAINUUN ALUEKEHITTÄMISKESKUSTELU 2020

Aika Tiistai 10.11.2020 klo 9.00 – 11.30

Paikka Etäkokous

Osallistujat:

Marja-Riitta Pihlman, ylijohdaja, TEM (pj)
Johanna Osenius, aluekehitysjohtaja, TEM
Pirjo Kutinlahti, neuvotteleva virkamies, TEM
Katja Palonen, johtava asiantuntija, TEM (siht.)
Mervi Karhula, liikenneneuvos, LVM
Minna-Mari Kaila, osastopäällikkö, MMM
Christell Åström, neuvotteleva virkamies, MMM
Merja Niemi, neuvotteleva virkamies, OKM
Antti Kuopila, erityisasiantuntija, STM
Teemu Eriksson, finanssineuvos, VM
Ulla Koski, suunnitteluneuvos, YM

Pentti Malinen, maakuntajohtaja, Kainuun liitto
Timo Korhonen, maakuntahallituksen pj., Kainuun liitto
Aki Räisänen, maakuntahallituksen jäsen, Kainuun liitto
Jouni Ponnikas, aluekehitysjohtaja, Kainuun liitto
Hannu Heikkinen, suunnittelujohtaja, Kainuun liitto
Henna Sormunen, erityisasiantuntija, Kainuun liitto
Risto Hämäläinen, kehitysjohtaja, Kajaani
Anssi Tuominen, johtaja, Kajaanin koulutusliikelaitos
Matti Sarén, rehtori, Kajaanin AMK Oy
Vesa Virtanen, johtaja, Oulun yo, Kajaanin yo-keskus
Jaana Korhonen, ylijohdaja, Kainuun ELY-keskus
Pasi Loukasmäki, yksikön päällikkö, Kainuun ELY-keskus
Tiina Veijola, TE-toimiston johtaja, Työ- ja elinkeinotoimisto, Kainuu

Valtioneuvoston tilannekuva ja tulokulmat keskusteluun

- Aluekehittämisen painopisteet hallituskaudelle on määritelty aluekehittämissäätöksessä, jonka valtioneuvosto hyväksyi maaliskuussa. Päätöksen painopisteitä ovat:
 - Ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen
 - Kestävä yhdyskuntakehitys ja toimivat yhteydet
 - Uudistuva elinkeinoelämä ja TKI-toiminnan vauhdittaminen
 - Osaaminen ja sivistys aluekehityksen voimavarana
 - Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä eriarvoistumisen ehkäisy
- Väestönkehityksessä kaupungistumisen trendi on ollut selkeä. Yhdistettynä väestön ikääntymiseen ja nuorten ikäluokkien pienenemiseen kehitys on useilla alueilla haastava. Tämän kehityksen vuoksi työikäinen väestö vähenee lähes kaikissa maakunnissa, mikä

vaikuttaa suoraan työvoiman saatavuuteen ja väestölliseen huoltosuhteeseen. Monipaikkaisuus muuttaa asumisen ja työssäkäynnin muotoja ja tuo etätöiden lisääntymisen ohella uusia tulokulmia alueiden elinvoimaan.

- Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen sekä luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttäminen ovat viimeistään nyt nousemassa keskeisiksi tavoitteiksi myös aluekehittämisessä. Tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan paikallisia ja alueellisia ratkaisuja, jotka perustuvat alueiden erityispiirteisiin. Alueelliset toimet ovat keskeisiä hiilineutraalin kiertotalouden ja puhtaisiin ratkaisuihin perustuvan liiketoiminnan edistämässä.
- Saavutettavuus on yksi alueiden kehityksen kulmakivistä niin arjen liikkumisen kuin elinkeinoelämän näkökulmasta. Kulkumuotoihin liittyy keskeisesti kysymys päästötavoitteista mutta myös alueiden sijainnista ja etäisyyksistä. Valmisteilla oleva valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma tulee ohjaamaan sitä, miten liikenneverkkoa ja liikenteen palveluita jatkossa kehitetään. Nopeat ja luotettavat viestintäyhteydet ovat digitalisaation edistämisen kannalta avainasemassa. Nopeat yhteydet edistävät kestävä kasvun edellytyksiä ja torjuvat digitaalista eriarvoisuutta.
- Elinkeinoelämän uudistumiseksi ja TKI-toiminnan vauhdittamiseksi tarvitaan lisäpanostuksia TKI-toimintaan. Tavoitteena on nostaa TKI-investointien osuus 4%:iin bkt:stä vuoteen 2030 mennessä. Tähän tähtää keväällä valmistunut TKI-tiekartta. Tiekartan ja alueellisten älykkään erikoistumisen strategioiden toimeenpanossa tarvitaan valtion, maakuntien ja kaupunkien vahvistuvaa kumppanuutta. Yritysten panostuksia tarvitaan selvästi nykyistä enemmän. TKI-toiminta ei tarkoita pelkästään vain perinteistä tuotteen- ja teknologian kehittämistä, vaan arvon tuottamista asiakkaalle, yritykselle tai yhteiskunnalle.
- Koronapandemian vuoksi hallituksen työllisyystavoitteen saavuttaminen on muuttumassa entistä haastavammaksi. Työllisyysasteen nosto edellyttää toimia, joilla eri väestöryhmät, kuten nuoret, maahanmuuttajat osatyökyiset ja pitkäaikaistyöttömät, pääsevät kiinni työelämään.
- Sivistys, osaaminen, luova toiminta ja TKI-toiminta luovat perustaa kansalaisten hyvinvoinnille ja yhteiskunnan kestävälle kehitykselle. Osaavan työvoiman saatavuus edellyttää sekä koulutustason nostoa että tukea työelämässä olevien jatkuvalle oppimiselle. Yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet edistävät kansalaisten osallistumista eri alueilla ja vähentävät eriarvoistumista. Mahdollisuuksia voidaan parantaa esimerkiksi uusilla toimenpiteillä, toimintamalleilla ja digitaalisilla ratkaisuilla.
- Väestön hyvinvoinnissa, työ- ja toimintakyvyssä, osallisuudessa ja koetussa turvallisuudessa on eroja väestöryhmien ja alueiden välillä kuin myös alueiden sisällä. Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseksi ja eriarvoistumisen ehkäisemiseksi tarvitaan myös sosiaali- ja terveyspalveluiden ulkopuolisia alueellisia toimia ja yhteistyötä, joilla päästään kiinni eriarvoisuutta aiheuttavien syiden taustatekijöihin. Väestön terveydellä, hyvinvoinnilla ja osallisuudella on selkeä yhteys työllisyyteen, työkykyyn, palveluiden käyttöön ja tätä kautta myös kunta- ja aluetalouteen.
- Korona ja alueiden selviytymissuunnitelmat näkyvät jokaisella painopistealueella.

Kainuun aluekehityksen tilannekuva

- Aluekehittämiskeskustelut ovat tärkeä ja merkittävä uusi toimintatapa käydä vuoropuhelua sekä tehdä tiivistä yhteistyötä valtion ja maakuntien välillä. Keskusteluja on valmisteltu tiiviissä yhteistyössä Kainuun eri toimijoiden kanssa. Aluekehittämisspätös antaa laaja-alaisen ja hyvän pohjan keskustelulle.
- Kainuun väestökehitys on vähenevä, vaikka kehitys on tasaantunut viime vuosina ja tulomuuton määrä jopa kasvanut viime kevään ennakkotietojen pohjalta.
- Maakunnan tahtotila kehityksen kääntämiseen on vahva.
- Kainuun ikärakenne ja vähenevä väestö tuovat haasteita aluetaloudelle. Heikko huoltosuhte, ohut verokertymä ja sote-palvelujen kasvavat kustannukset vaikuttavat kuntien talouteen heikentävästi.

- Kainuun työmarkkinoilla on työvoiman osaamisen ja nykyajan työelämän vaatimusten kohtaanto-ongelma.
- Osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen ja saaminen on iso haaste Kainuussa. Kainuu on nykyään positiivisen rakennemuutoksen aluetta. Eläköityminen, pienet työ- ja opiskelijaresurssit, investoinnit ja kasvu edellyttävät muualta työvoimaa ja opiskelijoita.
- Koulutustarjonnan rajallisuus on haaste, mutta maakunnan koulutusorganisaatiot ovat pyrkinneet vastaamaan haasteeseen aktiivisesti. Koulutustarjonnalla on suora yhteys mm. yksityisen työpaikkatarjontaan.
- Kainuu on ollut mukana Siltasopimus-prosessissa. Sopimus on ollut Kainuulle hyödyllinen, tiivistänyt yhteistyötä, käynnistänyt toimia ym. Kainuu toivoo jatkoa Siltasopimukselle.
- Koronan vaikutukset mm. matkailuun ovat alueella merkittävät (mm. lentoliikenteen jatkuvuus, saavutettavuus).
- Kainuun elinvoiman kannalta saavutettavuuden parantaminen on kriittinen menestystekijä. Tällä tarkoitetaan niin lentoliikenteen jatkuvuutta ja raideliikenteen saavutettavuutta kuin digitaalista saavutettavuutta.
- Monipaikkaisuus ja etätyö luovat mahdollisuuksia tulevalle kehitykselle.
- Alueelle on tulossa lisäinvestointeja vuoteen 2025 mennessä. Alueella on merkittävää data-analytiikan ja metsäbiotalouden toimintaa. Lisäksi mm. kaivosteollisuus ja puurakentaminen ovat merkittäviä aloja.
- Hyvinvointi Kainuussa on kehittynyt positiivisesti, sen sijaan sairastavuusindeksi on korkea ja se vaikuttaa kustannuksiin. Valtakunnallinen sote-ratkaisu on Kainuun kannalta hyvä.

Kainuun kehittäminen valtion ja maakunnan yhteistyössä

Osaavan työvoiman saatavuus

- Osaavan työvoiman saatavuus on ollut pitkään ongelma ja on yhä. Ratkaisukeinoja ovat mm. koulutus, veto- ja pitovoima, opiskelijoiden ja työntekijöiden kv. rekrytointi, työllisyysasteen nosto, tuotannon digitalisointi, vetovoimaiset liiketoimintaekosysteemin TKI:ta ja yritystoiminnan kehittäminen.
- Kainuun ollut mukana Siltasopimuksessa, jonka jatkoa esitetään
- Kainuussa toteutetaan laajasti koulutuksen kehittämistä. Painopisteinä on ollut ammattiin/tutkintoon johtava koulutus, ammatissa/työpaikoilla tapahtuva oppiminen ja harjoittelu sekä jatkuva oppiminen
- Vetovoima on tärkeä tekijä osaajien houkuttelussa. Tähän on panostettu oppilaitoksissa ja korkeakouluissa sekä eri toimijoiden avulla luomalla puitteita pito-voiman kasvattamiseen (mm. joukkoliikenne, työ- ja harjoittelumahdollisuudet, tietoliikenneyhteydet)
- Osaavan työvoiman saatavuuden edistämiseksi on meneillään:
 - o Venäjä, Baltianmaat ja Valko-Venäjä koulutus- ja rekrytointihanke
 - o Nopeasti sorvin ääreen -pilotti
 - o Mittaustekniikan ekosysteemi
- Opetusalan henkilöstön saatavuus on heikentynyt ja pula osaajista vaivaa kaikkia ammattiryhmiä.
 - o Kainuussa ei tavoilla omaa virallista yksikköä, vaan pidemmän ajan kehittämisen tavoitteena on saada lisää pysyvää yliopiston perustutkintokoulutusta Kajaanin yliopistokeskuksen yhteyteen digiratkaisuja hyödyntäen sekä normaalikoulu toimintamallin käynnistäminen
- Osatyökykyiset ovat alihyödynnetty resurssi, joiden tueksi tarvitaan mm. muutoksia rakenteisiin sekä myös asenteisiin. Lisäksi tuleva kuntakokeilu asettaa omia haasteita. Osatyökykyisen rekrytoiminen voi olla osaratkaisu Kainuun rekrytointiongelmien. Osatyökykyisten määrä ja tilanne on iso ja haastava asia Kainuussa.

Keskustelu

- Osaavan työvoiman saatavuus on iso kysymys- etätö, monipaikkaisuus, paluumuuttajien houkuttelu antaa uusia mahdollisuuksia.
- Työllisyys ja hyvinvointi linkittyvät toisiinsa. Tärkeää on myös huolehtia viihtymisen pitotekijöihin, kuten mm. kulttuuriin.
- Vetovoiman ja pitovoiman haaste on Kajaanille ja Kainuulle olennainen. Molempia helpottaa hyvä työllisyystilanne, työtä on tarjolla. Monipaikkaisen työn lisääntyminen samoin. Nyt on käynnistetty pilotti miten naisnäkökulmaa - erityisesti nuorten naisten - saadaan kuntien elinvoimapolitiikkaan. Pilotissa on tavoitteena löytää sellaisia konkreettisia toimia, joilla väestörakenteessa olevaa vääristymää nuorten aikuisten ikäluokassa voidaan oikaista. Korkeakoulutasoinen koulutus on siinä yksi keskeinen tekijä, miten uusia monimuotoisia menetelmiä ja digitaalisia työkaluja hyödyntäen voitaisiin lisätä sen tarjontaa Kajaanissa?
- Etätö ja monipaikkaisuus ovat mukana keväällä hyväksytyssä aluekehittämispäätöksessä, ja koronan myötä näiden merkitys on noussut aivan uudelle tasolle. Valtioneuvostossa on parhaillaan käynnissä tutkimushanke, jossa selvitetään monipaikkaisuutta. Osana hanketta mm. kartoitetaan kestävän monipaikkaisuuden ohjauskeinoja.
- Koko Suomen tunnusluvut ovat 10 vuoden kuluttua samat kuin Kainuussa tällä hetkellä. Nyt olisi hyvä tehdä rohkeita kokeiluja, koska lukujen valossa mikään kokeilu ei taida olla koko Suomen tulevaisuuden osalta liian rohkea.
- Siltasopimusten vaikutus on merkittävä ja niillä on ratkaistu osaavan työvoiman kysymyksiä laaja-alaisesti.
- Siltasopimuksesta on tehty arviointi ja sen pohjalta pohditaan jatkoa alkuvuodesta 2021.
- Menossa on korkeakoulutettujen saavutettavuus työ. Samoin lausunnot on lähdessä koulutuspoliittinen selonteko ja jatkuvan oppimisen linjaukset ovat esittelyssä marraskuussa järjestettävässä tilaisuudessa.
- Pelkkä oppimisen miettiminen ei riitä, vaan pitää kytkeä laaja-alaisesti muihin kuten jatkuvan oppimisen uudistukseen ja sotu-uudistukseen. Digitaalisuus ja eri digitaalisuuden alustat tarjoavat myös mahdollisuuksia.
- AMK-puolelle on tullut yli 100 paikkaa, jotka rakentavat polkuja eteenpäin. Samoin yliopistokeskuksen sopimuksia viimeistellään.
- AVI:t ovat myöntäneet 12 miljoonaa nuorisotyöhön eli sitä kannattaa hyödyntää
- Tärkeää on nopea työelämään siirtyminen. Tarvitaan sellaisia keinoja, jotka ovat alueen tarpeeseen ja joita voi viedä nopeasti eteenpäin. Tarvitaan myös digivisio.

Kainuun saavutettavuus

- Saavutettavuus on Kainuussa jatkuva kehittämisen kohde.
- Akuutti kehittämiskohde on palauttaa maakuntaan korona katkaisema kv-kasvun mahdollistava lentoliikenne sekä turvata tietoliikenteen saavutettavuus. Em. tukevat myös sekä vihreää ja digitaalista siirtymää.
- Lentoliikenteen jatkuminen on elinehto maakunnalle. Ilman sitä pääkaupunkiin ei voida järjestää alle kolmen tunnin yhteyttä.
- Lentoyhteydellä erityistä vaikutusta matkailuun ja sen elpymiseen.
- Raideliikenteen saavutettavuus ei ole kehittynyt toivotulla tavalla.
- VT 22:n asemasta annettu erillinen kannanotto Liikenne12 -valmistelijoille
- Digitaalisen saavutettavuuden kehittäminen mobiili ja kiinteän verkon kattavuuden avulla mahdollistaa palvelujen kehittämisen sekä saadaan mm. monipaikkaisuuden hyödyt realisoitua.
- Datakeskus-ekosysteemin kehittäminen – LUMI –supertietokoneen myötä mahdollisuus luoda globaali keskittymä suurteholaskennan, tekoälyn, supertietokoneiden ja DC –

teknologioiden alalle. Vaikutus mm. paikalliseen yrityselämään ja sen kasvuun on merkittävä

- Koillisväylän kv-liikenneyhteys

Keskustelu

- Osaajapula vaivaa myös datakeskus ekosysteemiä ja suurteholaskentaa
- Datakeskusekosysteemin kehittämisessä olennaista on saada alueelle uusia yrityksiä ja saada alueen yritykset, erityisesti valmistava teollisuus, hyödyntämään suurteholaskentaa prosessien kehittämisessä. Tätä parantavat KAMKn koulutusavaukset. VTT:n kanssa tehdään teemassa parhaillaan yhteistyötä. Tuloksia hyödynnetään tulevassa rakennerahoituksessa ja maakuntaohjelmassa.
- Koillisväylän kehittäminen on markkinaehtoista, mutta on tärkeää, että sitä pidetään esillä.
- Elvytyspaketissa on esillä laajakaistarakentaminen eri muodoissaan.
- Liikennejärjestelmänäkökulma on tärkeä ja sen yhteydessä on hyvä miettiä kokonaisuutta – Liikenne12 valmistelu on etenemässä, valmistelu lausunnolle joului-tammikuussa. Hyvä paikka luoda paikka jatkotyölle. Lentoliikenteen merkitys tulee esille, samoin päästöjen vähentämisenäkökulma.
- Liikenne12 periaatepäätökset tulee keväällä 2021, päivitykset tapahtuvat neljän vuoden välein.
- Fyysinen ja digitaalinen saavutettavuus on keskeinen tekijä. Korona on tuonut monipaikkaisuuden mahdollisuudet esille laajentaminen ja alueista on tullut tasa-arvoisempia
- Maaseutuohjelmasta on rahoitettu monipaikkaisuutta tukevia hankkeita ja jatketaan ensi kaudella.
- Tuulivoimaan on annettu myös Kainuulle suunnitteluavustusta. Kainuulla suuria alueita suunnitteilla ja tämä tulee vihreää siirtymää.
- ekosysteemisopimusta on pystytty hyödyntämään Kajaani - Sotkamo Innovaatioekosysteemisopimus on tärkeä lisä Kainuun älykkään erikoistumisen TKI kehittämiseen.
- JTF-rahoitukseen liittyen Kajaanin kaupunki tekee marraskuun aikana oman selvityksen ja suunnitelman osaksi maakunnallista suunnitelmaa millaisia vihreää siirtymää tukevia investointeja ja kehittämistoimia kaupunkikonserni ja kumppanit voivat toteuttaa. Esimerkkinä Green Kampus suunnitelma KAO/KAMK kampusalueelle.

Yritysten rahoituksen sekä investointien varmistaminen

- Metsäbioalan kehittäminen
 - o KaiCell Fibers Oy – Paltamon tehdashanke
 - o Kestävän metsätalouden vihreä siirtymä
 - o Sivuvirrat hyötykäyttöön
- Kilpailukyvyn varmistamisen kannalta merkitystä on suuresti lentoliikenteen ja muun saavutettavuuden varmistamisella sekä osaavan työvoiman saatavuudella ja koulutuksella. Myös muut liikenne- ja tieyhteydet merkittäviä.
- Kainuu on pääomaköyhää aluetta, joten avustuksilla investoinneissa on suuri merkitys
- Yritysten vakuusarvot ovat heikompia. RR-ohjelmassa koheesio periaatteiden mukaan on oltava välineet kompensoida yritysten heikompia vakuuksia syrjäisemmillä alueilla.

Keskustelu

- Kainuussa tarvitaan uudenlaisia käytäntöjä ja mahdollisuus kehittää uutta yritystoimintaa alueella. Esim. start up yritysten aikaansaaminen datakeskusekosysteemiin.
- InvestEU selvittely on kesken eli millaisia instrumentteja otetaan käyttöön.

JOHTOPÄÄTÖKSET

- *Keskustelussa on korostunut mahdollisuuksien tahtotila ja myönteinen kehittämisote. Valtion ja maakunnan näkemys aluekehityksen tilannekuvasta on pääosin yhteinen ja Kainuun valitsemat teemat ovat ajankohtaisia ja kuvaavat maakunnan kehittämistarpeita hyvin. Samalla teemat istuvat myös Suomi-tasoiseen tilannekuvaan hyvin. Pöydälle nostettiin asioita ja havaintoja, joissa myös jatkokehittämisen paikkoja.*
- *Kainuulla on eri työkaluja jo laajasti käytössä ja niitä on hyödynnetty mm. osaavan työvoiman kysymyksessä. Suuri haaste on kohtaanto-ongelma ja osaavan työvoiman saamine. Ongelmana on mm. nuorten osaajien paluu kotimaakuntaan sekä osatyökykyisten hyödyntäminen.*
- *Kainuun maakunta esittää, että maakunnan siltasopimusta ja siltasopimusyhteistyötä valtioneuvoston kanssa jatketaan.*
- *Kainuu nosti esille asioita kuten esim. supertietokone ja KaiCellFibers Oy, jotka ovat merkittäviä koko Suomen kannalta.*
- *Taloudellinen kestävyys on vahvasti kytköksissä sosiaaliseen kestävyyteen. Tämän vuoksi on tärkeää, että hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämiseksi vahvistetaan myös muita kuin soteen liittyviä alueellisia yhteistyörakenteita.*